

HISTORIA I MEDYCYNA

Pionier z Krakowa

Znakomity klinicysta, dociekliwy naukowiec, a przede wszystkim wspaniały człowiek. Prof. Tadeusz Tempka, bo o nim mowa, był pionierem w dziedzinie hematologii na skalę nie tylko ówczesnej Polski, ale także świata.

TEKST DR. HAB. MED. **ARTUR JURCZYŹYŃSKI**
 PROF. UJ, KATEDRA I KLINIKA HEMATOLOGII UJ CM
PIOTR PŁATEK, LEKARZ STAŻYSTA, SZPITAL
 SPECJALISTYCZNY IM. LUDWIKI RYDYGIERA
 W KRAKOWIE

W tym roku obchodzimy 135. rocznicę jego urodzin oraz 70. rocznicę powstania, założonego przez prof. Tempkę, Polskiego Towarzystwa Hematologów i Pierwszego Ogólnopolskiego Zjazdu Hematologów.

GORĄCZKA WOŁYŃSKA

Tadeusz Tempka urodził się w 1885 r. w Krakowie. Był niezwykle zaangażowany w naukę, więc dla nikogo nie było zaskoczeniem, że ukończył studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując dyplom doktora wszech nauk lekarskich z najwyższym w tamtym czasie wyróżnieniem – ametystowym pierścieniem od Cesarza Franciszka Józefa I.

Od samego początku jako lekarz cechował się nieskazitelną etyką i starannością. Po skończeniu studiów pracował jako wolontariusz na oddziale wewnętrznym w szpitalu Św. Łazarza w Krakowie. Z nastaniem I wojny światowej został wcielony do armii austro-węgierskiej. Pełnił tam funkcję lekarza wojskowego. Podczas swoich obserwacji w okopach zgromadził ciekawe dane na temat tzw. gorączki wołyńskiej, a w 1917 r. opublikował pracę, w której opisał wiele nietypowych przypadków przebiegu tej choroby krwi.

Prof. Tadeusz Tempka

W SPRAWIE AGRANULOCYTOZY

Po powrocie z frontu został asystentem w I Klinice Chorób Wewnętrznych UJ, którą wtedy kierował prof. Witold Orłowski. To pod jego opieką Tadeusz Tempka uzyskał habilitację na podstawie pracy, w której udowodnił, że chlorek wapnia działa

wzmacniająco na mięsień sercowy i można go podawać zarówno naprzemiennie z preparatami napaństnicy, jak i razem z nimi. Swoje przyszłości nie związał jednak, jakby się mogło wydawać, z kardiologią. Skupił się na hematologii.

W 1923 r., podczas V Zjazdu Towarzystwa Internistów Polskich w Wilnie, wygłosił główny referat kongresu pt. „Pierwotne skazy krwotoczne ze stanowiska patogenetycznego i hematologicznego”. Trzy lata później opublikowana została jedna z ważniejszych prac hematologicznych tamtych czasów, której autorem był nie kto inny jak Tadeusz Tempka. W pracy pt. „W sprawie tzw. agranulocytozy”, czyli braku postaci ziarnistych białych ciałek krwi, udowodnił, że sama agranulocytoza nie jest jednostką chorobową, a zespołem klinicznych objawów. Nie ma wątpliwości, że to odkrycie otworzyło drzwi do lepszego poznania patogenetyki niektórych chorób krwi.

W 1925 r. prof. Witold Orłowski odszedł z I Kliniki Chorób Wewnętrznych UJ, a jego obowiązki przejął Tadeusz Tempka (oficjalnie kierownikiem został w 1928 r., już jako prof. nadzw. UJ). Jak się okazało, była to świetna decyzja. Klinika pod jego wodzą została nie tylko jednym z ważniejszych ośrodków naukowych hematologii w Polsce, ale również w Europie.

Mimo licznych próśb i zapytań o możliwość współpracy, odrzucił propozycję okupanta. Nie marnował jednak czasu. Zaczął pisać pierwszy polski podręcznik hematologii.

To tam, razem ze swoim młodym oraz ambitnym zespołem do diagnostyki chorób krwi, wprowadził nowatorskie badanie cytologicznych punktatów szpiku pobieranych za pomocą metody Arinkina. Był drugi na świecie, niedługo po rosyjskim klinicyście, który swoim nazwiskiem nazwał ten zabieg. Prof. Tempka dzięki temu nowoczesnemu badaniu udowodnił, że w niedokrwistości złośliwej dochodzi do zmian nie tylko w układzie erytroblastycznym, ale również białokrwinkowym. Potem pojawiły się kolejne odkrycia.

PIONIERZY

Tadeusz Tempka wspólnie z Bronisławem Braunem jako pierwsi opisali pałeczki olbrzymie, które nazywa się również komórkami Tempki-Brauna. Profesor wykazał również obecność czynnika Castle'a i przechodzenie go do śliny, co pozwoliło wprowadzić nowe metody leczenia niedokrwistości złośliwej. Ponadto udowodnił, że podczas leczenia anemii Addisona-Biermera za pomocą preparatów wątroby zmniejsza się patologiczna hemoliza erytrocytów. Nie mniej ważnym badaniem dla rozwoju hematologii i nauk medycznych było opisanie przez Tadeusza Tempkę razem z Mieczysławem Kubickim prawidłowego spleenogramu z badania bioptycznego śledziony. Dzięki tym wszystkim osiągnięciom klinika, którą kierował prof. Tempka w latach 20. oraz 30. XX w., była zaliczana do grona pionierów nowoczesnej hematologii klinicznej.

ODRZUCIŁ PROPOZYCJĘ OKUPANTA

16 czerwca 1939 r. otrzymał powołanie na kierownika II Kliniki Chorób Wewnętrznych UJ. Miał on pełnić tę funkcję od 1 września 1939 r., jednak wybuch II wojny światowej uniemożliwił realizację tego planu. Na początku listopada w wyniku akcji „Sonderaktion Krakau” wielu krakowskich profesorów i wykładowców zostało aresztowanych przez Gestapo i osadzonych w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen. Wśród nich był również Tadeusz Tempka, który w lutym 1940 r. wrócił do Krakowa. Wówczas zdecydował, że nie będzie pracował w swojej klinice, kierowanej wtedy przez Niemca prof. Ludwiga Heilmeyera. Mimo licznych próśb i zapytań o możliwość współpracy, odrzucił propozycję okupanta. Nie marnował jednak czasu. Zaczął pisać pierwszy polski podręcznik hematologii. 1200-stronicowe dwutomowe dzieło pt. „Choroby układu krwiotwórczego” zostało wydane w 1950 r. Na podstawie tego podręcznika kształciły się kolejne pokolenia polskich hematologów.

KRAKOWSKA SZKOŁA HEMATOLOGII

Stanowisko kierownika II Kliniki Chorób Wewnętrznych objął wraz z końcem wojny, a 14 lutego 1946 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. Wraz ze swoim zespołem stworzył ośrodek naukowy, nazywany Krakowską Szkołą Hematologii. Do najwybitniejszych lekarzy oraz naukowców, których prof. Tempka wykształcił, należą: Julian Aleksandrowicz, Mieczysław

Kubiczek, Józef Bogdał, Leon Cholewa, Zygmunt Hanicki, Józef Japa, Stanisław Kirchmayer, Jan Karol Kostrzewski, Adam Sokołowski, Tadeusz Struzik, Leon Tochowicz, Ignacy Urasiński. II Klinika Chorób Wewnętrznych UJ na trwałe zyskała pozycję w krajowym i zagranicznym piśmiennictwie hematologicznym.

Już pięć lat po zakończeniu II wojny światowej powstało Polskie Towarzystwo Hematologiczne. Prof. Tadeusz Tempka był jednym z jego założycieli i jednocześnie prezesem. Pełnił tę funkcję aż do 1969 r. Był również pomysłodawcą Ogólnopolskiego Zjazdu Hematologów. Pierwszy taki kongres odbył się w 1950 r.

NIE TYLKO HEMATOLOGIA

Chociaż prof. Tempka był pionierem i wybitnym naukowcem z zakresu hematologii klinicznej, nie należy zapominać o jego wkładzie w rozwój innych dziedzin medycyny, szczególnie balneologii. W swoich pracach wskazał lecznicze właściwości krynickich wód mineralnych, szczególnie w chorobach układu pokarmowego. Prowadził także badania z zakresu balneoklimatologii dotyczące wielu miejscowości uzdrowiskowych, m.in. Krynicy, Iwonicza, Morszyna, Niemirowa, Żegiestowa czy Jaworzyny Śląskiej. W uznaniu jego zasług dla krynickiej oraz polskiej balneologii nazwano imieniem „Tadeusz” źródło nr V.

Profesor wyróżniał się nie tylko w Polsce, ale także poza granicami naszego kraju – był członkiem w Czechosłowackim Towarzystwie Lekarskim im. Purkynego oraz przedstawicielem na Polskę Société Européenne d'Hématologie. Zmarł 14 III 1974 r. Osiągnięcia, których był autorem, na zawsze wpisują go w panteon wybitnych lekarzy i naukowców. ■

Bibliografia:

„Pol. Arch. Med. Wewn.”, „Prof. dr n. med. Tadeusz Tempka – wspomnienie pośmiertne”, Kirchmayer S.
„Uczni polscy XIX-XX stulecia”, T. 4, S-2, Śródka A.
„Haematologia” (9/1975), „Tadeusz Tempka 1885-1974”, Kowarzyk H.
„Polski Słownik Biograficzny”, Sroka S.